

הפעולות הכספיות של מוסדות הגמל והביטוח

I. מוסדות הגמל

1. פוגי החיסכון באמצעות מוסדות הגמל

מוסדות הגמל — קופות גימלאות (פנסיה), קופות תגמולים וקרנות פיצויים — צוברים כספי חיסכון המיועדים לשלש מטרות נפרדות:

(א) תשלום גימלה (פנסיה) לעובד הפורש ממקום עבודתו בהגיעו לגיל גימלה. התשלום למקבל הגימלה הינו, בדרך כלל, חודשי, וגודלו עומד ביחס מוגדר לשכרו האחרון של העובד, למספר שנות עבודתו ולוותק שלו בקופת הגימלאות (פנסיה).

(ב) תשלום תגמולים לעובד המפסיק את עבודתו. העובד מקבל כתשלום חד-פעמי את כל הסכומים, שהצטברו לזכותו מחסונו שלו ומהפרשות המעביד, וכן את חלקו ברווחים ובהפרשי ההצמדה שנצברו בקופה.

(ג) תשלום פיצויים לעובד המפוטר מעבודתו, או מפסיק לעבוד בנסיבות המזכות אותו לפיצויים על פי החוק. כספי הפיצויים — כולם מהפרשות המעבידים — נצברים בעיקר בשתי צורות: בקרנות פיצויים, שהוקמו על יד בנקים וחברות ביטוח, ובקרנות פיצויים, שהן חלק מקופות הגימלאות המרכזיות. בקרנות הפיצויים העצמאיות נצברים כספי הפיצויים לזכות המעביד, שעליו מוטלת גם האחריות לתשלום מלוא הפיצויים לעובדיו, בין שצבר סכום מספיק בקופה, ובין שלא צבר¹. מעביד הצובר כספי פיצויים באמצעות קופות הגימלאות, אין לו תביעה לכספים אלה אך הקופות פוטרות אותו מאחריות לתשלום הפיצויים.

המטרות השונות, שלשמן נצברים כספי חיסכון במוסדות הגמל, משפיעות על אופי הצבירה ועל הבעיות הניצבות בפני המוסדות האמורים. קופות התגמולים הינן מוסדות חיסכון גרידא — הן מצוות על השקעה זהירה של חסכונו החברים, אך אין בפניהן בעיות של מוסדות ביטוח. קרנות פיצויים, ובעיקר קופות גימלאות, עומדות בפני בעיות ביטוחיות — התחייבויותיהן כלפי החברים מוגדרות בהתאם להתפתחויות עתידות. יש צורך בחישוב אקטוארי מדויק כדי שהכספים הנצברים בקופות יספיקו לכיסוי התחייבויותיהן בעתיד הרחוק. כדאי לציין כי הבעיות הניצבות בפני קופות גימלאות חמורות יותר מאלה של חברות ביטוח חיים, משום שעליהן להביא בחשבון בחישוביהן לא רק תוחלת חיים, אלא גם התפתחויות שכר, שכן התחייבויותיהן נקבעות על פי שכרו של העובד במועד פרישתו לגימלאות. (עובדה זו מסבכת גם את בעיות ההצמדה של קופות הגימלאות, בהשוואה לאלה של חברות ביטוח בישראל).

חשיבותה של הבעיה האקטוארית תוכן על רקע ההתפתחות בשנים האחרונות — המעבר ההדרגתי מהסדרי תגמולים להסדרי גימלאות, כפי שניתן לראות בלוח י"ח¹. כיום אין לקופות

¹ הצבירה באמצעות קרן פיצויים מיועדת לאפשר למעביד ליהנות מהקלות מס הכנסה. אין מניעה עקרונית לצבירת עתודה לפיצויים במסגרת המפעל עצמו.

קושי לעמוד בהתחייבויות כיוון שהפנסיונרים מהווים פחות מ־5 אחוזים ממספר החברים, אך עליהן להבטיח צבירת רזרבות מספיקות לקראת תקופה, שבה יגיע מספר הפנסיונרים ל־18–20 אחוזים מכלל החברים¹. יתר־על־כן — התחייבויותיהם של מוסדות־הגמל צמודות, ושומה עליהם להקפיד שנכסיהם יהיו צמודי ערך במקביל.

לוח י"ח-1

מבנה הקרנות של מוסדות הגמל, 1958 עד 1965

(אחוזים)

	1965*	1964	1963	1962	1961	1960	1959	1958
קרן גימלאות	47.2	46.5	46.0	46.0	47.3	46.2	44.8	40.3
קרן תגמולים	25.8	27.2	28.6	29.8	29.4	30.4	32.1	37.6
קרן פיצויים	13.5	12.6	12.1	11.6	11.2	10.8	9.7	9.0
קרנות והתחייבויות אחרות	13.5	13.7	13.3	12.6	12.1	12.6	13.4	13.1
סך כל ההתחייבויות	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* אומדן.

2. הצבירה והחיפכון באמצעות מוסדות הגמל

הסכום הכולל של נכסי קופות הגמל הגיע בסוף 1965 ל־1.596 מיליון ל"י (להוציא שיערוך נכסים) בהשוואה ל־1.303 מיליון ל"י בסוף 1964. הצבירה בקופות הגמל, המשתקפת בגידול הנכסים, הגיעה איפוא ב־1965 ל־293 מיליון ל"י, לעומת 266 מיליון ל"י בשנה הקודמת. (שיעור הגידול בנכסים המשיך לפחות גם ב־1965 ועמד על 23 אחוזים לעומת 26 אחוזים ב־1964). בתוספת הפרשי שיערוך, שנערך בפועל רק בחלק מן הקופות, הגיע סך הנכסים ל־1.726 מיליון ל"י בסוף 1965 (1.423 מיליון ל"י בסוף 1964).

הצבירה במוסדות הגמל היא יתרת התקבולים, הנובעים מהפרשות עובדים ומעבידים, מהכנסות מהשקעות וממימוש רווחים מהשקעות, על התשלומים לחברים שפרשו וההוצאות השוטפות. סכום ההפרשות לקופות עלה מ־255 מיליון ל"י ב־1964 ל־317 מיליון ל"י ב־1965 — גידול בשיעור 25 אחוזים (כשני שלישים מן הסכום היו הפרשות המעבידים). לגידול זה שלושה גורמים:

- (א) עלייה בהכנסה החודשית הממוצעת לשכיר (למעט עובדי מדינה, שאינם משתייכים למוסדות הגמל) בשיעור 8–10 אחוזים.
- (ב) מעבר מהסדרי תגמולים להסדרי גימלאות המחייבים שיעורים גבוהים יותר של הפרשות².

¹ זהו אחוז הפנסיונרים אליו מגיעות קרנות פנסיה "בוגרות" בחוץ־לארץ.

² מעבר זה, שהחל עוד לפני מספר שנים, יוגבר בעקבות הסכם העבודה הקיבוצי שנחתם בראשית 1965 בין האיגוד המקצועי לבין התאחדות בעלי התעשייה. שיעור ההפרשות לתגמולים מגיע, בדרך כלל, ל־6–8 אחוזים משכר העובד, ואילו ההפרשות לגימלאות מגיעות ל־14–16 אחוזים מהשכר.

נכסי קופות הגמל והצבירה השנתית, 1962 עד 1965

(מיליוני ל"י)

השנה	הנכסים בסוף השנה ללא שיערוך	הנכסים בסוף השנה לאחר שיערוך *	אחוז הגידול של סך כל הנכסים **	הצבירה השנתית **	אחוז הגידול בצבירה
1962	811	849	28.5	180	38.5
1963	1,037	1,089	27.9	226	25.6
1964	1,303	1,423	25.7	266	17.7
1965	1,596	1,726	22.5	293	10.2

* שיערוך הנכסים נעשה רק בחלק מקופות הגמל.

** להוציא גידול הנובע משיערוך הנכסים.
ח פ ק ר : משרד האוצר, רשות החיסכון.

(ג) עליית מה במספר חברי הקופות (מספר החברים במוסדות הגמל נאמד בסוף 1965 ב-520 אלף, ב-3 אחוזים יותר מאשר בסוף 1964. קרוב ל-350 אלף שכירים חברים בקופות גימלאות). הכנסות הקופות מהשקעות הגיעו בשנת 1965 ל-104 מיליון ל"י בקירוב — 25 אחוזים יותר מאשר בשנת 1964 (83 מיליון ל"י). התשואה הממוצעת לנכסי-הקופות עלתה ב-1965 והגיעה ל-7.1 אחוזים, בהשוואה ל-6.5 אחוזים ב-1962 ו-1963, ו-7.0 אחוזים ב-1964. שיפור זה קשור, כנראה, בירידת משקלם של הנכסים ששיעור ההכנסה מהם נמוך — ההלוואות לחברים וחוב המעביד היו קרוב ל-25 אחוזים מסך הנכסים ב-1962 ופחות מ-20 אחוזים בסוף 1965. רווחי הון שמומשו הסתכמו ב-1965 ב-20 מיליון ל"י בלבד, לעומת 32-33 מיליון ל"י בשתי השנים הקודמות. שינוי זה ברווחים שמומשו אינו רב משמעות כשלעצמו — חשיבות רבה יותר יש לעלייה בערך ההשקעות כתוצאה מפעולת הסדרי ההצמדה. אין ברשותנו נתונים מלאים על ההתפתחות בתחום זה, התפתחות שבה תהיה תלויה יכולתן של הקופות לעמוד בהתחייבויותיהן בעתיד.

בתשלומים לחברים ולחברים שפרשו חלה בשנת 1965 עלייה ניכרת. הם הסתכמו ב-128 מיליון ל"י, גידול בשיעור 45 אחוזים בהשוואה ל-1964 (התשלומים ב-1964, בסך 88 מיליון ל"י, היו גבוהים ב-34 אחוזים ביחס ל-1963). גידול זה בהיקף התשלומים היה גורם בעל חשיבות להאטת הצבירה במוסדות הגמל. הוא קשור הן בגידול מספרם של מקבלי גימלאות ותגמולים, והן בעליית סכומי התשלומים, הצמודים בחלקם למדד המחירים לצרכן. התשלומים לחברים ב-1962 היו 53 מיליון ל"י והיו כ-80 אחוזים מהכנסות מוסדות הגמל (כולל רווחי הון) באותה שנה. גם ב-1963 ו-1964 נפלו התשלומים לחברים מהכנסות המוסדות מהשקעות וממימוש רווחים — מצב שהשתנה ב-1965 (ראה לוח י"ח-3).

החיסכון הנקי של משקי הבית באמצעות קופות הגמל הסתכם ב-1965 ב-217 מיליון ל"י, לעומת 195 מיליון ל"י ב-1964, גידול בשיעור 11 אחוזים בלבד. החיסכון הנקי של משקי הבית מתקבל על-ידי ניכוי הסעיפים הבאים מן הצבירה השנתית באמצעות הקופות: גידול ביתרת ההלוואות לחברים, רווחי ההון שמומשו והגידול בנכסי הקופות המרכזיות לפיצויים¹.

¹ הצבירה באמצעות קרנות פיצויים אינה נחשבת חלק מחסכון משקי הבית, כיוון שאין להם תביעה לסכומים הנצברים. לעומת זאת אנו רואים כחסכון משקי הבית גם את הסכומים הנצברים בקופות תגמולים וגימלאות מהפרשות המעבידים.

הצבירה השנתית בקופות הגמל, 1962 עד 1965

(מיליוני ל"י)

1965 **	1964 *	1963	1962	
317.4	254.5	212.9	177.2	הפרשות העובדים והמעבידים
103.7	82.9	59.4	47.2	ריבית והכנסות אחרות מהשקעות
20.2	32.8	32.1	19.5	רווחי הון שמומשו
בני כ"י:				
128.1	88.1	65.6	53.0	תשלומים לחברים ולחברים שפרשו ***
20.2	16.1	13.0	11.0	הוצאות שוטפות
293.0	266.0	225.8	179.9	הצבירה השנתית

* מספרים מתוקנים.

** אומדן.

*** קיצבות, תנמולים, פיצויים ותשלומים סוציאליים אחרים.

ה מ ק ר : משרד האוצר, רשות החיסכון.

למרות ההאטה בקצב גידול חסכון משקי הבית באמצעות מוסדות הגמל, עדיין מהווה חיסכון זה מרכיב עיקרי בגידול הנכסים הפינאנסיים של משקי הבית. לגבי מספר לא מבוטל של שכירים, החיסכון החזוי באמצעות קופות התגמולים והגימלאות הינו צורה עיקרית, או יחידה של חיסכון. עם זאת, התברר מתוך סקרי החיסכון, כי חיסכון זה אינו בא במקרים רבים כתחליף לצורות חיסכון אחרות, אלא נוסף עליהן.

3. התפתחות מבנה מאזני מוסדות הגמל

(א) הנכסים

מוסדות הגמל, המאושרים לצורך פטור ממס הכנסה, חייבים, על-פי התקנות, להשקיע 80 אחוזים מנכסיהם ב"השקעה מוכרת"¹. בשנת 1965 נמשכה המגמה, שניכרה מזה מספר שנים, של עליית משקל ניירות-הערך בכלל הנכסים (71.2 אחוזים, לעומת 64.8 אחוזים בסוף 1963). רובם הגדול של ניירות הערך הללו נמצאים ברשימת ההשקעות המוכרות. "השקעות מוכרות" אחרות, בעיקר פיקדונות במוסדות בנקאיים וב"גמול", הולכות ונעלמות מן המאזן המאוחד. הרחבת מסגרת "ההשקעה המוכרת" בנובמבר 1964, כך שהיא כוללת עתה את רוב המניות הרגילות הרשומות בבורסה, לא השפיעה על מתכונת ההשקעה בניירות ערך על-ידי מוסדות הגמל. המוסדות כמעט לא השתמשו ברשות שניתנה להם להשקיע עד 5 אחוזים מסך נכסיהם, להוציא חוב המעביד, במניות רגילות. היו שקיוו כי השקעה במניות רגילות מצד מוסדות הגמל תתרום להתאוששות בשוק זה, אך נראה, שהשפל בשוק הניא את המוסדות מלהשקיע במניות. שני סעיפי הנכסים העיקריים, נוסף על "ההשקעות המוכרות", הם הלוואות לחברים וחוב המעביד. ההלוואות לחברים הסתכמו בסוף 1965 ב-192 מיליון ל"י, בהשוואה ל-163 מיליון ל"י

¹ (א) ניירות ערך של המדינה, או שלפירעונם ניתנה ערבות המדינה, או שניתנו לגביהם הנחות ממס לפי החוק לעידוד החיסכון.

(ב) מניות או איגרות חוב של חברה ציבורית ששר האוצר קבע כי הם ניירות ערך מאושרים.

(ג) מניות שנתקבלו מהמרת איגרות-חוב שרכשו קופת-גמל לצורך השקעה מוכרת.

לוח י"ח-4

הנכסים וההתחייבויות של קופות הגמל, 1962 עד 1965

1962	1963	* 1964	** 1965	1962	1963	* 1964	** 1965
הנכסים				(מיליוני ל"י)			
פיקדונות עו"ש ומזומן				(אחוזים)			
7.6	7.9	9.3	11.5	0.9	0.8	0.7	0.7
44.8	25.4	19.4	14.6	5.5	2.4	1.5	0.9
8.4	10.0	12.7	15.3	1.1	1.0	1.0	1.0
45.5	30.9	28.0	22.0	5.6	3.0	2.1	1.4
462.3	671.9	896.5	1,136.4	57.0	64.8	68.8	71.2
125.2	144.5	163.3	191.7	15.4	13.9	12.5	12.0
72.5	82.4	95.3	112.9	8.9	7.9	7.3	7.1
9.8	12.8	18.0	21.3	1.2	1.2	1.4	1.3
26.8	34.0	40.4	45.9	3.3	3.3	3.1	2.9
8.5	17.4	20.3	24.6	1.1	1.7	1.6	1.5
שונות ***							
811.4	1,037.2	1,303.2	1,596.2	100.0	100.0	100.0	100.0
סך הכול							

שיערוך נכסים	37.8	51.9	120.0	130.0	—	—	—	—
סך הכול	849.2	1,089.1	1,423.2	1,726.2	—	—	—	—
ההתחייבויות								
קרן פנסיה	372.8	476.3	607.0	752.6	46.0	46.0	46.5	47.2
קרן תגמולים	241.9	297.0	354.4	412.6	29.8	28.6	27.2	25.8
קרן פיצויים	94.3	125.5	163.9	215.5	11.6	12.1	12.6	13.5
קרנות סוציאליות שונות ****	47.0	65.4	89.9	103.8	5.8	6.3	6.9	6.5
קרן מימוש השקעות	12.1	20.0	29.7	39.9	1.5	1.9	2.3	2.5
יתרת חשבון רווח והפסד וקרן שמורה	17.4	21.4	23.0	30.3	2.1	2.1	1.8	1.9
זכאים *****	25.9	31.6	35.3	41.5	3.2	3.0	2.7	2.6
סך כל ההתחייבויות	811.4	1,037.2	1,303.2	1,596.2	100.0	100.0	100.0	100.0
קרן שיערוך	37.8	51.9	120.0	130.0	—	—	—	—
סך הכול	849.2	1,089.1	1,423.2	1,726.2	—	—	—	—

* מספרים מתוקנים.
 ** אומדן.
 *** בעיקר חיבי ריבית וביטוח חיים.
 **** קרן עזר, שיקום, מחלה וכו'.
 ***** בעיקר חברים שעזבו.
 ח מ ק ו ר : משרד האוצר, רשות החיסכון.

בסוף 1964, אך משקלן בכלל הנכסים פחת מ-12.5 אחוזים ל-12 אחוזים בערך. ירידה זו משקפת את השפעתן של התקנות שפורסמו בסוף 1963, אשר חייבו את קופות-הגמל להשקיע 80 אחוזים מנכסיהן ב"השקעה מוכרת", לעומת 75 אחוזים קודם לכן.

גם חובות המעבידים, שסכומם עלה מ-95 מיליון ל"י בסוף 1964 ל-113 מיליון ל"י בסוף 1965, ירדו במקצת במשקלם בסך הנכסים (מ-7.3 אחוזים ל-7.1 אחוזים). הירידה היחסית במשקל סעיף זה בשנים האחרונות קשורה גם היא בתקנות בדבר "השקעה מוכרת", ובדבר הסדרי תשלום ריבית וקנסות על-ידי מעבידים המפגרים בסילוק חובותיהם לקופות הגמל. בעקבות לחץ זה שהופעל על הקופות ועל המעבידים, הגיעו כמה מן הקופות המרכזיות להסדרי-סילוק עם בעלי החובות העיקריים שלהן.

(ב) ההתחייבויות

כפי שנוכר לעיל, הולך וגדל בשנים האחרונות משקלן של קרן הגימלאות וקרן הפיצויים, ופוחת חלקה היחסי של קרן-התגמולים.

קרן הגימלאות, שהגיעה בסוף 1965 לסכום של 753 מיליון ל"י (עלייה בסך 146 מיליון ל"י במשך השנה), מהווה יותר מ-47 אחוזים מהתחייבויות מוסדות הגמל.

קרן התגמולים, המסתכמת בסוף 1965 ב-413 מיליון ל"י (גידול בסך 58 מיליון ל"י במשך השנה), מהווה כ-26 אחוזים מן ההתחייבויות, לעומת יותר מ-27 אחוזים ב-1964.

קרן הפיצויים, שהסתכמה בסוף 1965 ב-216 מיליון ל"י בלבד, גדלה במשך השנה בסכום קרוב לזה של קרן התגמולים (52 מיליון ל"י) ומשקלה בכלל ההתחייבויות עולה (13.5 אחוז בסוף 1965).

יש לציין כי משקלן היחסי של הקרנות הנזכרות עשוי להשתנות במידת מה לאחר שיתווספו אליהן הסכומים המתאימים מתוך קרנות שיערוך הנכסים, המנוהלות לעת-עתה בנפרד (אומדן חלקי של קרנות אלה לסוף 1965 — 130 מיליון ל"י).

4. זרמי הכספים, לפי סקטורים

(א) התקבולים

סכום התקבולים, נטו, של מוסדות הגמל, הגיע בשנת 1965 ל-295 מיליון ל"י, עלייה בסך 27 מיליון ל"י, בהשוואה לשנה הקודמת. (סך התקבולים, נטו, (לוח י"ח-5) שונה במקצת מסכום הצבירה (לוח י"ח-3) מאחר שמאזן התשלומים של מוסדות הגמל אינו כולל חלק מרווחי חברת "גמול" בע"מ¹).

למעלה מ-90 אחוזים מתקבולי מוסדות הגמל הינם ממשקי בית. כאן נכללים בהם לא רק הפרשות שנוכו משכר-עובדים ותשלומי עצמאיים לקופות-גמל, אלא גם הפרשות מעבידים לקופות תגמולים, קופות גימלאות וקרנות סוציאליות אחרות. הפרשות אלה של המעבידים, בדומה להכנסות מוסדות הגמל, מצטברות לזכותם של משקי הבית, ולכן הן מוגדרות כחסכון משקי הבית. כתקבולים מעסיקים מוגדרים אותם סכומים (27 מיליון ל"י ב-1965) אשר נצברו בקופות מרכזיות לפיצויים הפועלות על-ידי מספר בנקים וחברות ביטוח. קרנות הפיצויים המצטברות בקופות אלה נזקפות לזכות המעבידים, ולכן הן מהוות חלק מחסכון העסקים.

בשנים 1964 ו-1965 חל גידול ניכר בנכסי הקופות המרכזיות לפיצויים (ולכן גם בתקבולי מוסדות הגמל מסקטור העסקים). תרמה להתפתחות זו חקיקת חוק פיצויי פיטורין תשכ"ג—1963.

¹ חברת "גמול" בע"מ משמשת מוסד השקעות של קופות הגמל. חלק מרווחי החברה מיועד להגדלת אמצעייה העצמיים ואינו מועבר לקופות הגמל.

לוח מקורות ושימושים * של קופות הנמל וחברת "נמול", 1962 עד 1965

תקבולים	1962	1963	1964 **	1965 ***	תשלומים	1962	1963	1964 **	1965 ***
	(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)		(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)
ממשקי בית (לרבות הפרשות מעבידים)	167.0	213.0	249.0	268.3	90.9	56.7	88.9	84.0	74.9
מעסקים	13.1	16.2	19.3	26.7	9.1	56.6	72.3	120.6	133.9
סך כל התקבולים****	180.1	229.2	268.3	295.0	100.0	180.1	229.2	268.3	295.0

* ללא שיערוך הנכסים.

** ממפרים מתוקנים.

*** אומדן.

**** השוני בין סך כל התקבולים בלוח זה לבין סכום הצבירה השנתית בלוחות י"ח-2 וי"ח-3 מקורו בכך, שחלק מרווחי חברת "נמול" נועד להנדלת האמצעים העצמיים של חברה זו ואינו מועבר לקופות.

סך נכסי הקופות המרכזיות גדל מ-41 מיליון ל"י בסוף 1963 ל-60 מיליון ל"י ו-87 מיליון ל"י בסוף 1964 ו-1965, בהתאמה.

(ב) התשלומים

היקף ההשקעות החדשות של מוסדות הגמל (לרבות השקעות חברת "גמול") הינו ניכר מאוד — 295 מיליון ל"י ב-1965. קופות הגמל הינן הגורם העיקרי בשוק איגרות החוב. מתוך הנפקות בסך כולל של 285 מיליון ל"י, בערך נקוב (להוציא המלווה קצר-המועד) רכשו הקופות במקור איגרות בסך 256 מיליון ל"י.

עם זאת, יש לזכור, כי את מדיניותן של הקופות באשר לבחירת ההשקעות והקצאתן בין הסקטורים השונים במשק מכוונת במידה רבה הממשלה — הן באמצעות התקנות בדבר "השקעה מוכרת" והן באמצעות האישורים להנפקת אמיסיות, שמהן רשאיות הקופות לקנות. על פי הסדר שבין האוצר להסתדרות העובדים הכללית, רשאיות הקופות להשקיע כמחצית מסכום ההשקעות המוכרות באיגרות חוב של הסקטור ההסתדרותי; והמחצית הנותרת מופנית בעיקרה להשקעות באיגרות חוב אחרות.

בשנת 1965 פחתו ההשקעות שהופנו לסקטור הציבורי ולחברות הסקטור הציבורי — סכומן ירד מ-84 מיליון ל"י ל-75 מיליון ל"י, ומשקלן בסך התשלומים פחת מ-31 אחוזים ל-25 אחוזים בערך.

הסכומים שהופנו למוסדות בנקאיים וכספיים הגיעו ב-1965 ל-134 מיליון ל"י, וחלקם בסך ההשקעות נשאר דומה למה שהיה ב-1964 (כ-46 אחוזים). חלק ניכר מן הסכומים המופנים למוסדות הכספיים והבנקאיים, מיועדים למוסדות כספיים של חברת העובדים, במסגרת ההסדר שנוצר לעיל עם ההסתדרות.

האשראי, שנתנו מוסדות הגמל לעסקים, הגיע ב-1965 ל-46 מיליון ל"י, לעומת 36 מיליון ל"י ב-1964. כן גדלו הסכומים, שניתנו למשקי הבית ולמוסדות שלא למטרת רווח — 35 מיליון ל"י ב-1965, לעומת 22 מיליון ל"י ב-1964.

יש לזכור, כי קיים לחץ ניכר לקבלת אשראי מצד משקי הבית — ההלוואות לחברים ניתנות, במקרים רבים, ללא הצמדה, ובתנאים נוחים¹. את הגידול המתון יחסית באשראי זה — ובאשראי לעסקים בצורת חוב המעביד — ניתן ליחס לפעולתן של התקנות הנ"ל בדבר "השקעה מוכרת".

II. חברות הביטוח

קרנות ביטוח החיים גדלו השנה ב-29 מיליון ל"י — עלייה ב-23 אחוזים — והסתכמו בסוף השנה ב-140 מיליון ל"י. קרנות אלה — המהוות כ-38 אחוזים מסך ההתחייבויות של חברות הביטוח — מייצגות את החיסכון המצטבר של משקי הבית באמצעות ביטוח החיים. כמו בשנים קודמות הושקעו רוב הסכומים שהתווספו לקרנות ביטוח החיים באיגרות חוב ממשלתיות ובאיגרות חוב של חברת החשמל, 11.7 מיליון ל"י ו-14.7 מיליון ל"י, בהתאמה. בשנה הקודמת הושקעו בנכסים אלה 15.4 מיליון ל"י, כנגד גידול בקרנות ביטוח חיים בסך 22 מיליון ל"י.

¹ ההצעה להפחית סכומי הלוואות בלתי צמודות לחברים, מסכום החיסכון הצמוד העומד לזכות מקבלי ההלוואות, טרם הופעלה כהסדר כללי.

תקבולי הפרמיות ממבוטחים בביטוח חיים עלו השנה ב־21 אחוזים והסתכמו ב־49 מיליון ל"י. כשליש מסכום זה נזקף לזכות קרנות ביטוח החיים, נוסף על הכנסות מהשקעות קרנות אלה בסך 12.6 מיליון ל"י.

ביטוח החיים בארץ, כמכשיר של חיסכון, עדיין לא הגיע לרמה המקובלת בארצות מפותחות. עם זאת, יש לציין, כי ענף זה הולך ומתפתח במהירות. בחמש השנים האחרונות גדלה הצבירה השנתית של קרנות ביטוח החיים פי 5.2, במונחים נומינאליים ופי 3.7, במונחים ריאליים.¹ נוסף על ביטוח חיים, עוסקות החברות בביטוח אלמנטארי, שהוא ביטוח מפני סיכונים גרידא, ואין בו יסוד של חיסכון, כגון: ביטוח כלי רכב, ביטוח אש ואבדן רכוש וביטוח ימי. תקבולי הפרמיות מביטוח אלמנטארי גדלו השנה ב־23 אחוזים והסתכמו ב־180 מיליון ל"י. כמחצית תקבולים אלה הועברו למבטחי משנה בחוץ לארץ.

סקטור הביטוח בישראל כולל 81 חברות מהן 28 חברות ישראליות ו־53 חברות זרות וכן 19 מורשי לוידיס. חברות הביטוח הזרות ומורשי לוידיס עוסקים בעיקר בביטוח אלמנטארי. חלקם בסך תקבולי הפרמיות מביטוח זה מגיע ל־28 אחוזים. רק 6 חברות זרות עוסקות גם בביטוח חיים וחלקן בסך תקבולי הפרמיות מביטוח זה אינו עולה על 10 אחוזים. בין החברות הישראליות — שמספרן מגיע, כאמור, ל־28 — קיימים הבדלי גודל ניכרים. חלקן של שש החברות הגדולות בסך תקבולי הפרמיות מגיע ל־65 אחוזים וחלקן בסכום המאזן המאוחד של הסקטור מגיע ל־70 אחוזים בקירוב.

1. ביטוח החיים

(א) קווי ההתפתחות הכלליים

בשנת 1965 הוצאו 20 אלף פוליסות ביטוח חיים צמוד בסכום כולל של 290 מיליון ל"י. מספרים אלה מצביעים על עלייה בשיעור 43 אחוזים בתוספת השנתית של פוליסות ועל עלייה בשיעור 48 אחוזים בסכומן. התוספת, ברוטו, של מבוטחים בביטוח פיצויים ירדה מ־14 אלף בשנת 1964 ל־11 אלף בשנת 1965 וכן ירדה התוספת, ברוטו, של סכום ביטוח הפיצויים מ־90 מיליון ל"י ל־55 מיליון ל"י בשנת 1965. תיק הביטוח הצמוד² גדל השנה ב־33 אחוזים — עלייה ב־225 מיליון ל"י — והסתכם בסוף השנה ב־913 מיליון ל"י. אף כי שיעור הגידול של תיק הביטוח היה גבוה למדי, יש בו המשך של מגמה יורדת של שיעורי הגידול מאז 1961.

חלקו של תיק הביטוח הצמוד לדולר בכלל תיק הביטוח הצמוד הוסיף השנה לרדת ועמד על 10 אחוזים. ירידה זו מקורה בהפסקת הוצאת פוליסות ביטוח חדשות צמודות לדולר מאז הפיחות וחיסולן של פוליסות ישנות. תיק הביטוח הצמוד למדד המחירים לצרכן עלה השנה בכ־40 אחוזים והסתכם ב־818 מיליון ל"י. במאי 1965 הופעלה תכנית הביטוח החדשה "ח"ץ + 1000". בתקופת מאי—דצמבר 1965 הוצאו, במסגרת תכנית זו, 3,550 פוליסות בסך 53.2 מיליון ל"י (לפי חישוב של 15,000 ל"י ליחידה).

תיק ביטוח החיים הבלתי צמוד עלה השנה בכ־10 אחוזים והסתכם ב־882 מיליון ל"י. שיעורי הגידול של תיק זה בשנים קודמות היו גבוהים יותר. חלקו הגדול של הביטוח הלא צמוד מקורו בחוזי ביטוח קולקטיביים שנחתמו עם עובדי מוסדות ומפעלים. חוזים אלה מבטיחים תשלום של סכום מסוים למוטב במקרה של פטירה תוך תקופת החוזה, שהיא מוגבלת ואין חברת הביטוח חייבת להאריכה. בניגוד לביטוח הצמוד אשר יש בו גם יסוד של חיסכון, הביטוח הבלתי צמוד נושא, בחלקו הגדול, אופי של ביטוח מפני סיכון גרידא. בדומה לביטוח האלמנטארי.

¹ בניכוי העלייה במדד המחירים לצרכן.

² ביטוח חיים צמוד וביטוח פיצויים צמוד למעט ביטוח קיצבה.

סכום ביטוח החיים בישראל, ער 1959

(מיליוני ל"י)

השנה	סכום הביטוח הכולל בסוף השנה	סכום הביטוח הצמוד		סכום הביטוח הבלתי צמוד	הביטוח הצמוד באחוזים מסכום הביטוח הכולל
		צמוד למדד המחירים לצרכן	צמוד לשער הדולר		
1959	256.0	59.3	28.7	168.0	34.3
1960	304.0	89.6	45.1	169.3	44.3
1961	406.5	128.0	73.6	204.9	49.6
1962	632.3	201.0	119.3	312.0	50.7
1963	1,048.5	375.7	109.8	563.0	46.3
1964	1,489.6	586.3	101.8	801.5	46.2
* 1965	1,794.4	818.1	94.6	881.7	50.9

* אומדן.

ח מ ק ר : משרד האוצר, המפקח על הביטוח.

(ב) השקעות קרנות הביטוח הצמוד

חברות הביטוח העוסקות בביטוח חיים (מספרן מגיע ל-23) חייבות, לפי החוק, להשקיע לפחות 20 אחוזים מקרן ביטוח חיים ולא פחות מ-35 אחוזים מן ההון הנפרע בניירות ערך ממשלתיים, או בניירות ערך בערבות הממשלה. בשנת 1965 השקיעו חברות ביטוח אלה 14.7 מיליון ל"י באיגרות חוב של חברת החשמל ו-11.7 מיליון ל"י באיגרות חוב ממשלתיות. ההשקעות במסגרת זו הסתכמו אפוא ב-26.4 מיליון ל"י, לעומת 15.4 מיליון ל"י בשנה הקודמת. ההשקעות של קרנות ביטוח החיים באיגרות חוב אלה מסתכמות ב-178.3 מיליון ל"י, מהן כ-50 מיליון ל"י באיגרות חוב של חברת החשמל. איגרות חוב אלה, הנושאות ריבית בשיעור 6 אחוזים וצמודות למדד המחירים, מוגנקות לתקופה ארוכה (עד 40 שנה), ובכך מתאפשרת הוצאת פוליסות ביטוח לתקופה מקבילה ובהצמדה למדד.

(ג) ההכנסות² מביטוח החיים וייעודיהן

1. ההכנסות

הכנסות חברות הביטוח הפועלות בישראל מעסקי ביטוח חיים עלו בשנת 1965 ב-22 אחוזים (עלייה ב-10.4 מיליון ל"י) והסתכמו ב-57.6 מיליון ל"י. שיעור הגידול בהכנסות מעסקי ביטוח חיים נמצא במגמת ירידה בשנים האחרונות בדומה למגמת הירידה בשיעורי הגידול השנתיים של תיק הביטוח.

מן ההכנסות בסך 57.6 מיליון ל"י היוו תקבולי הפרמיה כ-85 אחוזים וההכנסות מריבית כ-15 אחוזים. נוסף על הכנסות אלה זוכה חשבון ההכנסות ב-4 מיליון ל"י, שהן סכום עליית ערך ההשקעות של קרנות ביטוח החיים ורווחי הון שמומשו.

¹ למעט הפרשי הצמדה למדד המחירים לצרכן.

² הכנסות מעסקות המבוצעות בישראל בלבד. ההכנסות מפעולות החברות הישראליות בחוץ לארץ, המהוות כאחוז אחד מסך ההכנסות מביטוח חיים, לא נכללו כאן.

תשלומי התביעות למבוטחים, במסגרת ביטוח חיים, עלו ב־1965 ב־24 אחוזים והסתכמו ב־15.5 מיליון ל"י, שהן כ־27 אחוזים מסך ההכנסות מביטוח חיים. זקיפת ההוצאות השוטפות בחשבון עסקי ביטוח החיים הסתכמה ב־14.9 מיליון ל"י שהן כ־26 אחוזים מסך ההכנסות. הוצאות אלה כוללות דמי עמילות המשולמים לסוכנים, הוצאות על בדיקות רפואיות של מבוטחים וזקיפות של הוצאות הנהלה. הרווח הגולמי מעסקי ביטוח החיים נאמד השנה ב־3 מיליון ל"י. יש לציין, כי ענף ביטוח החיים הוא אחד הענפים המכניסים ביותר, ביחס לשאר ענפי הביטוח, ורק בחברות מועטות נרשמו הפסדים מביטוח זה. הצבירה באמצעות ביטוח החיים, יחד עם עליית ערך ההשקעות, הסתכמה ב־28.2 מיליון ל"י — עלייה ב־30 אחוזים לעומת השנה הקודמת. צבירה זו מבטאת את חסכון משקי הבית באמצעות ביטוח החיים. סכום קרנות ביטוח החיים הגיע בסוף 1965 ל־138 מיליון ל"י.

לוח י"ח-7

המקורות והייעודים של ההכנסות מביטוח חיים בישראל, 1962 עד 1965

(מיליוני ל"י)

1965**	1964*	1963	1962	
				א. ההכנסות:
49.0	40.4	30.4	22.0	פרמיות
8.6	6.8	5.6	4.4	ריבית
57.6	47.2	36.0	26.4	סך כל ההכנסות
				ב. ההוצאות:
15.5	12.5	8.6	6.4	תשלום תביעות המבוטחים
14.9	12.4	9.2	6.1	הוצאות שוטפות
3.0	2.7	1.7	1.6	הרווח הגולמי של חברות הביטוח***
33.4	27.6	19.5	14.1	סך כל ההוצאות
24.2	19.6	16.5	12.3	ג. עודף ההכנסות על ההוצאות (א)-(ב)
4.0	2.0	1.4	8.3	ד. רווחי הון מהשקעות קרנות ביטוח חיים
28.2	21.6	17.9	20.6	ה. הצבירה (הגידול בקרן ביטוח חיים) (ג) + (ד)

* מספרים מתוקנים.

** אומדן.

*** לרבות חלקם של מבטחי המשנה בחוץ לארץ ברווחים.

ח מ ק ו ר : משרד האוצר, המפקח על הביטוח.

2. הביטוח האלמנטארי¹

תקבולי הפרמיות² מביטוח אלמנטארי עלו השנה ב־23.3 אחוזים והסתכמו ב־180 מיליון ל"י. בשנה הקודמת עלו תקבולי הפרמיות מביטוח אלמנטארי ב־26.4 אחוזים והסתכמו ב־146 מיליון ל"י. קרוב לשני שלישים מהתקבולים מקורם בביטוח כלי רכב וביטוח מפני אש ואבדן רכוש.

¹ לרבות הביטוח הימי.

² לרבות דמי רישום.

בינואר 1965 הועלו שיעורי הפרמיה על ביטוח כלי רכב ממונעים ב־6 אחוזים¹ וכן נקבעו תעריפים מינימאליים בביטוח זה. העלויות בשיעורי הפרמיה על ביטוח זה אושרו, בעקבות ההפסדים שנגרמו לחברות הביטוח הפועלות בענף זה. חשבונות עסקי ביטוח כלי רכב של חברות הביטוח הראו הפסד בסך 4.7 מיליון ל"י בשנת 1963 והפסד בסך 6.5 מיליון ל"י בשנת 1964. ההפסד, ברטו, של החברות מביטוח כלי רכב בישראל הגיע ב־1964 ל־10.0 מיליון ל"י, מהן כיסו מבטחי משנה מחוץ לארץ 3.5 מיליון ל"י.

תקבולי הפרמיות של החברות הישראליות מביטוח אלמנטארי עלו בשנת 1965 ב־22 אחוזים, לעומת השנה הקודמת, והסתכמו ב־132 מיליון ל"י בקירוב. מסכום זה העבירו החברות 49 אחוזים למבטחי משנה בחוץ לארץ, כך שהשייר מתקבולי פרמיה הסתכם ב־67 מיליון ל"י. חלקן של החברות הישראליות בתקבולי הפרמיה של ענף הביטוח כולו מגיע ל־73 אחוזים.

תשלומי התביעות של חברות הביטוח למבוטחים בארץ, לרבות ההוצאות ליישוב תביעות, עלו השנה בכ־26 אחוזים והסתכמו ב־86 מיליון ל"י בקירוב. החברות הישראליות משתתפות למעשה רק במחצית תשלומיהן למבוטחים בארץ, משום שהן מבוטחות בביטוח משנה בחוץ לארץ.

ההוצאות התפעוליות בביטוח האלמנטארי הגיעו ל־62.3 מיליון ל"י, שהן כ־34 אחוזים מסך התקבולים בביטוח האלמנטארי. מרבית ההוצאות התפעוליות, כ־70 אחוזים, הן תשלומי דמי עמילות וניהול. שאר ההוצאות הן הוצאות הנהלה שנוקפו.

לוח י"ח-8

תקבולי פרמיות הביטוח * האלמנטארי, 1961 עד 1965

שנה	העלייה לעומת השנה הקודמת
(מיליוני ל"י)	(אחוזים)
1961	70.8
1962	94.3
1963	115.8
1964	146.4
1965 **	180.5

* לרבות דמי רישום וביטוח ימי, ולהוציא ביטוח משנה בישראל.

** אומדן.

המקור: משרד חאוצר, המפקח על הביטוח.

3. מבנה מאזן חברות הביטוח

(א) החברות הישראליות

1. הנכסים

הערך המאזני של נכסי חברות הביטוח הישראליות עלה בשנת 1965 ב־25.5 אחוזים, בדומה לשנה הקודמת, והסתכם ב־325 מיליון ל"י. חלקן של איגרות החוב הממשלתיות ואיגרות החוב שבערבות הממשלה מכלל הנכסים המשיך השנה לעלות ועמד על 33 אחוזים, שהם 107 מיליון

¹ שיעורי הפרמיה הועלו קודם לכן, במאי 1964, ב־6 אחוזים. בינואר 1966 הועלו שיעורי הפרמיה ב־5 אחוזים.

הנכסים וההתחייבויות של חברות הביטוח הישראליות, 1963 עד 1965

1965**	1964*	1963	1965**	1964*	1963	
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)			
						נ כ ס י ם
33.0	29.1	25.7	107.3	75.4	52.8	איגרות חוב ממשלתיות או בערבות הממשלה
3.1	3.6	4.0	10.0	9.2	8.3	ניירות ערך אחרים
3.3	4.4	5.6	10.8	11.5	11.5	הלוואות כנגד פוליסות וכנגד משכנתאות
11.4	14.1	16.9	37.0	36.4	34.7	הלוואות אחרות
8.2	9.5	9.3	26.5	24.5	19.1	נכסי דלא נידי והשקעות בחברות עזר
1.5	1.8	2.0	5.0	4.7	4.1	פיקדונות לזמן ארוך
19.9	18.9	17.5	64.7	48.9	35.9	פרמיות לגבייה
8.9	8.2	8.0	28.8	21.2	16.5	חייבים שונים
10.7	10.5	11.0	34.9	27.1	22.7	מזומן ופיקדונות עובר ושב
100.0	100.0	100.0	325.0	258.9	205.6	סך כל הנכסים
						ה ת ח י י ב ו י ו ת
12.3	14.8	16.1	40.0	38.4	33.0	הון נפרע
4.6	5.6	6.8	15.0	14.6	14.0	קרן שמורה
36.4	35.7	35.5	118.4	92.5	72.9	קרן ביטוח חיים
7.1	7.4	7.8	23.1	19.2	16.1	קרן ביטוח אלמנטארי
2.7	2.8	2.7	8.7	7.2	5.6	קרן ביטוח לסיכונים יוצאים מהכלל
8.6	8.0	7.5	27.9	20.8	15.5	פיקדונות מבטחי משנה
11.1	10.3	9.8	36.0	26.7	20.1	תביעות תלויות ומאושרות (ביטוח אלמנטארי)
17.2	15.4	13.8	55.9	39.5	28.4	התחייבויות שוטפות
100.0	100.0	100.0	325.0	258.9	205.6	סך כל ההתחייבויות

* מספרים מתוקנים.
** אומדן.

ל"י. כאמור לעיל, חייבות חברות הביטוח העוסקות בביטוח חיים להשקיע לפחות 20 אחוזים מקרנות ביטוח החיים, ולא פחות מ־35 אחוזים מההון הנפרע, בניירות ערך ממשלתיים או בערבות הממשלה. למעשה, השקיעו החברות שיעור גבוה יותר בניירות ערך מסוג זה, בעקבות הסכמים שנחתמו עם חברת החשמל ועם הממשלה, בדבר השקעת הצבירה השנתית של קרן ביטוח החיים באיגרות חוב המונפקות על ידן.

מלבד ההשקעות באיגרות חוב ממשלתיות ובאיגרות חוב בערבות הממשלה, השקיעו החברות גם בניירות ערך אחרים, ובעיקר במניות של מוסדות פינאנסיים. חלקם של ניירות ערך אלה מכלל הנכסים ירד בשנת 1965, בדומה לשנה הקודמת ועמד על 3.1 אחוזים. ירידה זו קשורה, כנראה, בשפל שהשתרר בשוק המניות.

יתרת ההלוואות שניתנו על ידי חברות הביטוח הישראליות לא עלתה השנה וחלקן בכלל הנכסים ירד. התפתחות זו קשורה, כנראה, במגבלות החוקיות המוטלות על היקף הלוואות אלה¹. יתרת הפרמיות לגבייה הוסיפה השנה לגדול בשיעור ניכר, כ־32 אחוזים, וחלקה בכלל הנכסים הגיע ל־20 אחוזים בקירוב, שהם כ־65 מיליון ל"י. הפרמיות לגבייה הן למעשה אשראי הניתן על ידי חברות הביטוח ללקוחות ובעיקר לסוכנים. אשראי זה אינו נושא, בדרך כלל, ריבית, והוא משקף את התחרות הקיימת בין חברות הביטוח.

לוח י"ח-10

נכסי חברות הביטוח הזרות, הפועלות בישראל, 1963 עד 1965

1963	*1964	**1965	1963	*1964	**1965	
			(מיליוני ל"י)			
			(אחוזים)			
5.7	6.8	7.8	17.2	18.3	18.8	איגרות חוב ממשלתיות או בערבות הממשלה
6.8	6.3	6.0	20.5	16.9	14.5	ניירות ערך אחרים
						הלוואות כנגד פוליסות
2.7	2.5	2.3	8.2	6.7	5.6	וכנגד משכנתאות
5.1	6.3	7.0	15.4	16.9	16.9	הלוואות אחרות
0.1	0.3	0.3	0.3	0.8	0.7	נכסי דלא ניידי
10.0	12.0	16.0	30.2	32.3	38.7	פרמיות לגבייה וחייבים שונים
						מוזמנים ופיקדונות לזמן קצר
2.7	3.0	2.0	8.2	8.1	4.8	בבנקים
33.1	37.2	41.4	100.0	100.0	100.0	סך כל הנכסים בישראל

* מספרים מתוקנים.
** אומדן.

2. ההתחייבויות

קרן ביטוח החיים² גדלה השנה ב־28 אחוזים והסתכמה ב־118 מיליון ל"י, שהן כ־36 אחוזים מסך ההתחייבויות של חברות הביטוח הישראליות. קרן זו מחושבת על ידי היוון אומדני זרמי התשלומים העתידיים, בניכוי זרמי הפרמיות העתידות, בשער היוון מסויים. זרמי הפרמיות ידועים

¹ היקף ההלוואות מוגבל לשיעורים מסויימים מההתחייבויות.
² למעט קרן ביטוח חיים לסיכונים יוצאים מהכלל.

מראש ולגבי זרמי התשלומים משתמשות החברות בלוחות תמורת. את שער ההיוון של זרמים אלה קובעות חברות הביטוח ואין עליו מגבלות חוקיות. שימוש בשערי היוון שונים עשוי להשפיע על גודלה של קרן ביטוח החיים, ולכן — גם על אומדן הרווח מביטוח חיים. חברות הביטוח נוהגות להשתמש בשערי היוון של 3-4 אחוזים. שיעורים אלה נמוכים משיעורי התשואה מהשקעות באיגרות חוב, והחברות נוקטות בהם כדי לקדם סטיות אפשריות בזרמי התשלומים העתידיים. מנקודת ראות כלל סקטור הביטוח, מגדיל נוהג זה את קרן ביטוח החיים ומקטין את אומדן הרווח השוטף. קרן ביטוח החיים מייצגת את החיסכון המצטבר של משקי הבית באמצעות חברות הביטוח.

קרן הביטוח האלמנטארי עלתה השנה ב־20 אחוזים, לעומת עלייה בשיעור 19 אחוזים בשנה הקודמת, והסתכמה ב־23 מיליון ל"י. קרן זו מבוססת על אומדן הסיכון שטרם חלף מעסקי הביטוח האלמנטארי. חלקה של קרן זו בכלל ההתחייבויות ירד בשנים האחרונות ובסוף 1965 עמד על 7.1 אחוזים.

ההון העצמי של חברות הביטוח הישראליות עלה השנה ב־4 אחוזים — שיעור נמוך לעומת העליות בשנים קודמות. חלקו של ההון העצמי בכלל ההתחייבויות ירד בשנתיים האחרונות ועמד בסוף 1965 על 17 אחוזים בקירוב. לפי החוק, חייבות חברות הביטוח העוסקות בביטוח חיים להחזיק הון עצמי בסכום שאינו נופל מ־800 אלף ל"י. במרבית החברות העוסקות בביטוח חיים ההון העצמי אינו עולה בהרבה על המינימום הנדרש על פי החוק. מבין 28 חברות הביטוח הישראליות 2 חברות רשמו את מניותיהן בבורסה לניירות ערך.

התביעות התלויות והמאושרות עלו השנה ב־35 אחוזים בקירוב והסתכמו ב־36 מיליון ל"י, שהן כ־11 אחוזים מסך ההתחייבויות. התביעות התלויות, המהוות את החלק הגדול של סעיף זה, כוללות את הסכומים המשוערים של התביעות אשר הוגשו על ידי המבוטחים בעיקר בביטוח האלמנטארי, ואשר היקפן המדויק טרם נקבע. התביעות המאושרות הן אותם סכומים שאושרו לתשלום לתובעים אולם טרם שולמו.

(ב) חברות הביטוח הזרות הפועלות בישראל

הערך המאזני של נכסי 53 חברות הביטוח הזרות בישראל עלה ב־11 אחוזים והסתכם בכ־41 מיליון ל"י. חברות הביטוח הזרות עוסקות בעיקר בביטוח אלמנטארי ומכאן ששיעור השקעותיהן באיגרות חוב ממשלתיות ובערבות הממשלה נמוך ביחס לחברות הביטוח הישראליות — כ־19 אחוזים לעומת 33 אחוזים אצל החברות הישראליות. שיעור ההשקעות של החברות הזרות בניירות ערך אחרים מגיע ל־14 אחוזים והוא גבוה ביחס לחברות הישראליות. חלקו של סכום הפרמיות לגבייה מכלל הנכסים גבוה במיוחד בחברות הזרות, וזאת, משום שהן עוסקות בעיקר בביטוח אלמנטארי. שיעור זה עמד בסוף 1965 על 35 אחוזים.

4. זרמי הכספים

התקבולים של סקטור חברות הביטוח במסגרת העסקות הריאליות עלו בשנת 1965 ב־25 אחוזים והסתכמו ב־269 מיליון ל"י בקירוב. מרבית תקבולים אלה מקורם בהכנסות מפרמיות ודמי רישום בביטוח האלמנטארי בארץ אשר הסתכמו השנה בכ־174 מיליון ל"י. ההעברות מחוץ לארץ, שהן בעיקר על חשבון ביטוח המשנה, עלו ב־13 מיליון ל"י והסתכמו ב־65 מיליון ל"י. הכנסות חברות הביטוח מביטוח חיים אינן כלולות בעסקות הריאליות. ההפרש בין הכנסות אלה לבין תשלומי התביעות וההוצאות הכלליות נכלל בעסקות הפינאנסיות (ראה לוח י"ח-11), כיוון שהוא מייצג שינוי בתביעות הפינאנסיות של סקטור משקי הבית כלפי חברות הביטוח.

התשלומים של חברות הביטוח, במסגרת העסקות הריאליות, עלו השנה ב־24 אחוזים והסתכמו ב־251 מיליון ל"י. ההעברות לסקטורים מקומיים, בעיקר תשלומי תביעות למבוטחים בביטוח

לוח י"ח-11

"מאזן התשלומים" של סקטור הביטוח*, 1963 עד 1965

תקבולים	1963	**1964	***1965	תשלומים	1963	**1964	***1965
העברות מסקטורים מקומיים, בעיקר הכנסות מפרמיות ודמי רישום בביטוח אלמנטארי בארץ							
העברות מסקטורים מקומיים, בעיקר הכנסות מפרמיות ודמי רישום בביטוח אלמנטארי בארץ	120.1	154.2	192.3	העברות מסקטורים מקומיים, בעיקר הכנסות מפרמיות ודמי רישום בביטוח אלמנטארי בארץ	53.7	68.3	85.9
ריבית והכנסות אחרות בארץ	6.6	8.8	11.0	העברות מסקטורים מקומיים, בעיקר הכנסות מפרמיות ודמי רישום בביטוח אלמנטארי בארץ	30.7	40.3	50.5
העברות מחוץ לארץ, בעיקר על חשבון ביטוח משנה	40.2	52.4	65.5	העברות מסקטורים מקומיים, בעיקר הכנסות מפרמיות ודמי רישום בביטוח אלמנטארי בארץ	23.4	29.8	36.2
				העברות מסקטורים מקומיים, בעיקר הכנסות מפרמיות ודמי רישום בביטוח אלמנטארי בארץ	46.0	59.8	76.6
				העברות מסקטורים מקומיים, בעיקר הכנסות מפרמיות ודמי רישום בביטוח אלמנטארי בארץ	2.8	3.4	2.0
				העברות מסקטורים מקומיים, בעיקר הכנסות מפרמיות ודמי רישום בביטוח אלמנטארי בארץ			
סך כל ההעברות והעסקות הריאליות	166.9	215.4	268.8	סך כל ההעברות והעסקות הריאליות	156.6	201.6	251.2
עסקות פינאנסיות**** לפי סקטורים							
ממשקי בית	22.0	23.2	29.4	ממשקי בית	9.4	15.3	15.3
מעסקים פרטיים	2.3	5.3	10.4	מעסקים פרטיים	8.5	9.4	18.1
מקופות הגמל ; ממוסדות	3.0	1.3	1.0	מקופות הגמל ; ממוסדות	1.9	3.6	7.8
בנקאיים וכספיים	—	—	—	בנקאיים וכספיים	24.1	14.8	18.9
מהממשלה	7.7	1.0	—	מהממשלה	6.5	5.6	6.0
מחוץ לארץ				מחוץ לארץ	—	3.3	—
סך כל העסקות הפינאנסיות	35.0	30.8	40.8	סך כל העסקות הפינאנסיות	50.4	52.0	66.1
עסקות בתוך הסקטור							
תקבולים מחברות ביטוח אחרות	8.6	10.2	12.7	תקבולים מחברות ביטוח אחרות	8.6	10.2	12.7
על חשבון ביטוח משנה בארץ	5.1	7.4	7.7	על חשבון ביטוח משנה בארץ			
טעויות והשמטות, נטו				טעויות והשמטות, נטו			
סך כל התקבולים	215.6	263.8	330.0	סך כל התקבולים	215.6	263.8	330.0

* חברות הביטוח הישראליות והחברות הזרות הפועלות בישראל.
 ** מספרים מתוקנים.
 *** אומדן.

אלמנטארי, עלו ב-26 אחוזים והסתכמו ב-86 מיליון ל"י. ההוצאות השוטפות, בצירוף תשלומי עמלה לסוכנים, עלו בכ-23 אחוזים והסתכמו ב-87 מיליון ל"י בקירוב. ההעברות לחוץ לארץ, שהן בעיקר על חשבון ביטוח משנה עלו ב-17 מיליון ל"י בקירוב והסתכמו ב-76 מיליון ל"י. ההעברות לחוץ לארץ עלו על ההעברות מחוץ לארץ בכ-11 מיליון ל"י.¹

היקף התקבולים במסגרת העסקות הפינאנסיות עלה ב-32 אחוזים והסתכם ב-41 מיליון ל"י בקירוב. התקבולים ממשקי הבית, שהם בעיקר הצבירה של קרנות ביטוח החיים, עלו ב-26 אחוזים והסתכמו ב-29 מיליון ל"י.

התשלומים של חברות הביטוח במסגרת העסקות הפינאנסיות עלו השנה ב-27 אחוזים והסתכמו ב-66 מיליון ל"י. עיקר התשלומים היו השקעות קרנות ביטוח החיים באיגרות חוב ממשלתיות ובאיגרות חוב של חברת החשמל. התשלומים לסקטור הציבורי, בעיקר לממשלה, הסתכמו ב-15 מיליון ל"י, בדומה לשנה הקודמת. התשלומים לחברות הסקטור הציבורי — בעיקר לחברת החשמל — הוכפלו השנה והסתכמו ב-18 מיליון ל"י.

¹ הגדרת סקטור חוץ לארץ בפרק זה שונה מן ההגדרה הרגילה, שבה נוקטים לגבי מאזן התשלומים, בכך, שחברות הביטוח הזרות הפועלות בישראל שייכות כאן לסקטור הביטוח, דהיינו, לסקטור מקומי.